

บทนำ

หลักฐานเอกสารโบราณ ได้มีการกล่าวถึงรัฐโบราณในอินโดนีเซียว่า มีการติดต่อสัมพันธ์กับรัฐภายนอกอย่างยาวนาน ตั้งแต่ช่วงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 10 เช่น เอกสารราชการในสมัยราชวงศ์ถังของจีนที่ได้สะท้อนให้เห็นความเป็นอยู่ของชาวชวาที่มีการส่งบรรณาการไปจีนในปี ค.ศ. 860 และในปี ค.ศ. 873 (Coedes, George, 1971: 126) นอกจากนี้ยังปรากฏในหลักฐาน ทั้งอาหรับ และจีนที่มีการกล่าวถึงอาณาจักรชวา และอาณาจักรศรีวิชัยในยุคราชวงศ์ไศเลนทร์ โดยหลักฐานจากอาหรับเรียก ชวา ว่า ซาไบ (Zabai) ซึ่งในความเข้าใจของชาวอาหรับในระยะแรก หมายรวมถึงดินแดนบนเกาะสุมาตรา เกาะชวา และดินแดนบริเวณตอนล่างของคาบสมุทรมลายู จนกระทั่งในคริสต์ศตวรรษที่ 10 เมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในชวา อาณาจักรซาไบ (Zabai) จึงถูกแบ่งแยกออกเป็นศรีวิชัย และชวา ส่วนหลักฐานเอกสารจีนเรียกชวาว่า เซโป (She-p'o) และหลักฐานจากอินเดียเรียกชวา (Javaka) โดยหลักฐานของนักเดินเรือชาวอาหรับที่มีการเข้ามาที่ซาไบ ในช่วง คริสต์ศตวรรษที่ 10 มักกล่าวอ้างถึงมหาราชชาติเมืองปาเล็มบัง หลักฐานดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการย้ายอำนาจการปกครองของราชวงศ์ไศเลนทร์ โดยราชวงศ์ไศเลนทร์ย้ายอำนาจการปกครองจากชวาตอนกลาง ไปที่บริเวณชายฝั่งด้านตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะสุมาตรา เพราะเหตุนี้อำนาจของราชวงศ์ไศเลนทร์ที่ชวา และสุมาตรา จึงไม่ทับซ้อนกันแต่อย่างใด (Kenneth R. Hall, 1985: 112) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการติดต่อการค้าขาย และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐโบราณในศรีวิชัย ผ่านเส้นทางการค้าทางทะเลที่เกิดขึ้นในอดีต

แหล่งเรือจมชิเรบอน (Cirebon Shipwreck)

แหล่งเรือจมชิเรบอน (Cirebon Shipwreck) ตั้งอยู่ที่ 5° 14' S, 108° 58' E ถูกพบครั้งแรกโดยชาวประมงท้องถิ่น จากการพบเซรามิกของจีนในอวนจับปลา ในปี ค.ศ. 2003 ที่ระดับความลึกมากกว่า 50 เมตร (Liebner H, 2010: 50) นอกชายฝั่งตอนเหนือ 90 ไมล์ทะเล (Liebner H, 2014: 1) ของเกาะชวา อินโดนีเซีย ใกล้เมืองชิเรบอน โดยได้รับการขุดค้นจากบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งในปี ค.ศ. 2004 (Taim, Eka Asih Putrina, 2016: 29 – 46) มีการค้นพบโบราณวัตถุ (artifacts) ราว 250,000 ชิ้น (Lim Yah Chiew, 2010) โดย 65% เป็นเซรามิกจีน (Five Dynasties period of 10th – century Imperial China) และเซรามิกอื่นๆ, 10% เป็นเครื่องแก้ว (Glassware) ตะวันออกไกลและอินเดีย อัญมณี และส่วนที่เหลือประกอบด้วยแท่งโลหะ เครื่องมือที่ผลิตขึ้นจากเหล็ก และโลหะอื่นๆ ซึ่งจากหลักฐานเครื่องถ้วยจีน และเหรียญเงินจีนที่พบในแหล่งเรือจมนี้ ทำให้ทราบได้ว่ามีอายุอยู่ในช่วงรอยต่อระหว่าง ราชวงศ์ถัง และราชวงศ์ซ่ง หรือ ในช่วงราวคริสต์ศตวรรษที่ 10 ประกอบกับมีการนำไข่มุก ที่พบจากแหล่งเรือจมชิเรบอน (Cirebon Shipwreck) ไปตรวจสอบด้วย Radiocarbon Age Dating (C-14) ได้ ค่าอายุ Cal 780 – 1170 AD (95.4% probability) และ Cal 878 – 1072 AD (68.2% probability) (Michael S. Krzemnicki, 2017: 728 - 733) โดยเรือลำนี้มีกระดุก ยาว 21.80 เมตร ความกว้าง 10.40 เมตร (Liebner H, 2014) มีการใช้เทคนิคการต่อเรือแบบเรือเครื่องผูก

(lashed lug boat) การต่อเรือแบบนี้ จะทำโดยการขึ้นโครงเปลือกเรือก่อน เริ่มด้วยการกำหนดไม้กระดานเรือ แผ่นกลาง เปรียบได้กับกระดูกงูของเรือ แล้วนำไม้กระดานแผ่นอื่นๆ มาเรียงต่อกัน โดยเจาะรูตรงสันไม้ และยึดแผ่นไม้ด้วยการร้อยเชือกเข้าด้วยกัน ส่วนการยึดโครงสร้างเรือทั้งหมดไว้ด้วยกันจะทำการแกะสลักแผ่นไม้ด้านในให้เป็นสันนูน แล้วเจาะรูให้ทะลุ ก่อนจะใช้เชือกร้อยเข้าด้วยกัน ลักษณะนี้เองจึงเรียกเทคนิคนี้ว่า “Lashed-Lug” หมายถึง เทคนิคที่ใช้เชือกร้อยยึดกับสันรูเจาะ (Liebner H, 2014: 242 – 282) สาเหตุของการจมลงบริเวณนอกชายฝั่งของเกาะชวาสันนิษฐานว่า เรือประสบกับภัยจากลมมรสุมทำให้เรือเกิดความเสียหาย และอัปปางลง เนื่องจากตัวเรืออยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ประกอบกับหลักฐานจำนวนมากที่เหลืออยู่ในภายในเรือ เป็นข้อสนับสนุนได้ว่าผู้คนในเรือต่างเอาตัวรอด ไม่มีเวลาที่มากพอในการเคลื่อนย้ายสินค้า และวัตถุขนาดใหญ่ออกจากตัวเรือได้ทัน (Liebner H, 2014: 294 – 297)

หลักฐานที่พบในแหล่งเรือจมซีเรบอน (Cirebon Shipwreck)

หลักฐานทางโบราณคดีที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนา (Ceremonial Objects) พบ Wajragantha หรือระฆังที่เป็นสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธนิกายวัชรยาน, พบ “Wisawawajra” เป็นวัตถุที่ทำจากสำริด ที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาพุทธนิกายวัชรยาน, พบ “Krakkara” เป็นวัตถุที่พระภิกษุในนิกายวัชรยาน จะสวมไว้บนหัวของหอกที่พกติดตัวในการเดินทาง เมื่อสั่นจะทำให้เกิดเสียงเพื่อใช้ในการปิดเป่าขับไล่สิ่งชั่วร้าย, กระจกสำริด ที่มีสัญลักษณ์ของ “Dapana” ในพุทธศาสนาวัชรยาน, พบหอยสังข์ที่มีการสลักอย่างปราณีตใช้สำหรับทำพิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์, รูปเคารพสำริดเทพี Tara (Goddess of the Oceans) ที่นิยมในอินเดีย และในดินแดนตะวันออกกลาง, และแม่พิมพ์แกะสลักหินที่เป็นพระนามของอัลลอฮ์ (Liebner H, 2014: 192 – 196)

หลักฐานประเภทภาชนะ (Pottery & glassware) พบภาชนะดินเผาแบบ Yue ware จำนวนมาก (Liebner H, 2014: 118) ลวดลายมีความเหมือนกันกับที่ผลิตที่แหล่งเตา Si Longkou ในบริเวณ Shanglinhu Lake, Zhejiang, พบภาชนะเคลือบเขียว (Green-Glazed Stonewares) และเครื่องถ้วยสีขาว (white-ware), มีการพบ Dusun jars ซึ่ง เป็นการยากที่จะจำแนกประเภท ว่าเป็นของ Yue Yao หรือ Guangdong ซึ่ง ยังคงเป็นข้อถกเถียงทางวิชาการอยู่ (Liebner H, 2014: 123), ภาชนะแบบเหยือก Wine Jug , นอกจากนี้ยังมีการพบเครื่องแก้วอิสลาม (Islamic glass), พบ turquoise-green glaze, yellow-sandy body ซึ่งมีลักษณะ คล้ายคลึงกับเครื่องแก้วอิสลามในช่วงแรกๆ (Whitehouse, David B, 1968: 14)

หลักฐานประเภทโบราณวัตถุที่มีค่า พบเหรียญจีน มีตัวอักษรจีนประทับอยู่ โดยสันนิษฐานจากรูปแบบว่ามีอายุอยู่ในช่วง Ten Kingdom- Five Dynasties, พบหินกึ่งมีค่า (Rock crystal & Quartz), Glass beads, Raw glass, เศษทอง, ลูกปัดหิน, ลูกปัดไข่มุก (Liebner H, 2014: 196 – 200)

หลักฐานโบราณวัตถุประเภทอินทรียัตถุ พบในจำนวนที่น้อยมาก เช่น กรามของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดใหญ่, พบฟันเขี้ยว และฟันกรามน้อยของมนุษย์ (Liebner H, 2014: 211 – 212)

ประเภท ถ้วย (Bowls and Cups) [กลุ่มภาพที่: 2] เช่น **Flat-bottomed cylindrical bowls, undecorated** ขนาดของชามมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 10 - 13 เซนติเมตรซึ่งเป็นที่นิยม และสามารถพบได้ในช่วงคริสต์ศตวรรษ 8 - 11 (Whitehouse, Islamic Glass, v. 2 [note 2]: 23 - 30), **Round-bottomed bowls, wheel-cut and undecorated** (ชามก้นกลม ไม่มีการตกแต่ง) มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 10 - 12 เซนติเมตร กำหนดอายุได้อยู่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 10 โดยสันนิษฐานว่าผลิตขึ้นในประเทศอิหร่าน (Whitehouse, Islamic Glass, v. 1 [note 2]: 176 - 177), และ **Cylindrical cup**

ประเภทลักษณะอื่น ๆ (Other Forms) [กลุ่มภาพที่: 3] เช่น **Footed goblet** ลักษณะของแก้วส่วนลำตัว มีสีม่วง และส่วนฐาน เป็นสีเหลืองอ่อน มีการบันทึกว่ามีเพียงใบเดียวในแหล่งเรือจม Cirebon, **Spouted vessel** ทำจาก dark cobalt-blue glass ซึ่งหลักฐานข้างต้นนี้มีความคล้ายคลึงกับที่พบจากแหล่งโบราณคดี Lobu Tua ในเกาะสุมาตราด้วย (Guillot [note 14]: 246), **Lamp** โบราณวัตถุประเภทนี้มีการพบในการขุดค้นที่เกดดาห์ ในคาบสมุทรมลายู (Alastair Lamb, 1966: 74 - 88 และในศรีลังกาด้วย (Linden Soft, 2013: 313 - 348), **Shallow plate** มีลักษณะเป็นแก้วสีเขียวขุ่น หรือสีเขียวมรกตเข้ม มีลักษณะคล้ายกับหลักฐานที่พบในแหล่งโบราณคดี Nishapur (Kröger [note 3]; 46 - 48), และ **Mosaic tube** โดยในบันทึกของบริษัทที่ทำการขุดค้นระบุว่า วัตถุนี้มีลักษณะเป็นท่อ คล้ายคลึงกับ Kohl vial หรือ ด้ามมีด (Michelle Walton, 2012; 81) สันนิษฐานว่าผลิตในดินแดนเมโสโปเตเมีย อายุราวคริสต์ศตวรรษที่ 9

สรุป

เครื่องแก้วอิสลามที่พบในแหล่งเรือจมซีเรบอน สันนิษฐานว่าถูกผลิตขึ้นในประเทศอิหร่าน และพบการกระจายตัวในหลายพื้นที่ทั่วโลก เช่น มองโกเลีย, จีน, มาเลเซีย, อินโดนีเซีย เป็นหลักฐานพยานประจักษ์ที่แสดงถึงการติดต่อระหว่างโลกตะวันตก (อาหรับ) กับโลกตะวันออก (จีน, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้) เป็นหลักฐานสำคัญที่บ่งบอกได้ว่าเป็นช่วงแรกเริ่มที่อาณาจักรอิสลามได้ขยายอิทธิพล เข้ามาสู่ดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ผ่านการค้าทางทะเลที่เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 10 ประกอบกับข้อมูลสินค้าประเภทอื่น ๆ ในแหล่งเรือซีเรบอน ก็มีความสอดคล้องกันในเรื่องของช่วงเวลา และมีความเชื่อมโยงการติดต่อค้าขายกับประเทศจีนในสมัยราชวงศ์ซ่ง ราว ค.ศ. 960 - 1,279 (Ye Yiliang, 2010; 3 - 6) ในเวลาต่อมาด้วย

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจาก Cirebon Shipwreck ขุดค้นโดยบริษัทเอกชน ทำให้การเข้าถึงข้อมูลเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก, และการศึกษาเรื่องเครื่องแก้วอิสลามมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่ศึกษาด้วยวิธีการเปรียบเทียบรูปแบบ/สี ผู้ที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติมควรใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ประกอบในการวิเคราะห์ และเปรียบเทียบด้วย

ภาพประกอบ

กลุ่มภาพที่ 1 ตัวอย่างประเภท Bottles, Flasks, and Vials

ภาพที่ 1: Ovoid bottle (ซ้าย) และ A complete cylindrical bottle (ขวา)

ที่มา: Carolyn Swan Needell, Cirebon: Islamic Glass From a 10th - Century Shipwreck In the Java Sea, 71

ภาพที่ 2: Natural aqua glass.

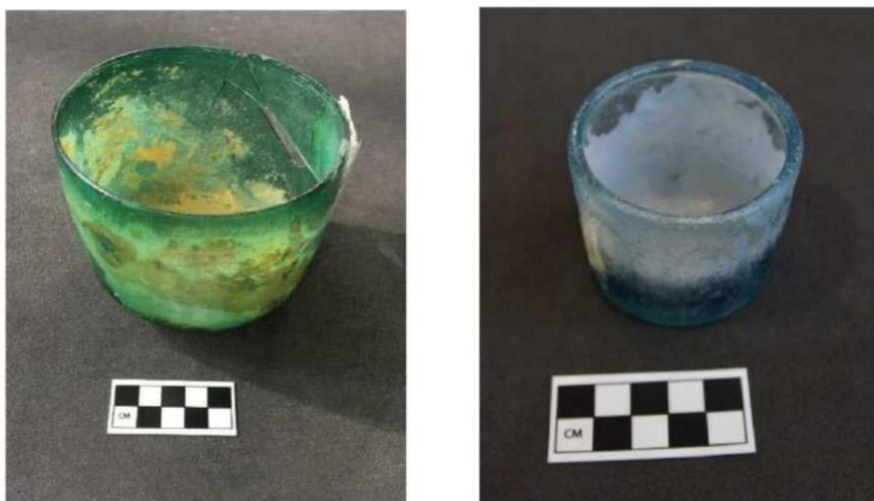
ที่มา: Carolyn Swan Needell, Cirebon: Islamic Glass From a 10th - Century Shipwreck In the Java Sea, 77

ภาพที่ 3: Light yellow glass.

ที่มา: Carolyn Swan Needell, Cirebon: Islamic Glass From a 10th – Century Shipwreck In the Java Sea, 78

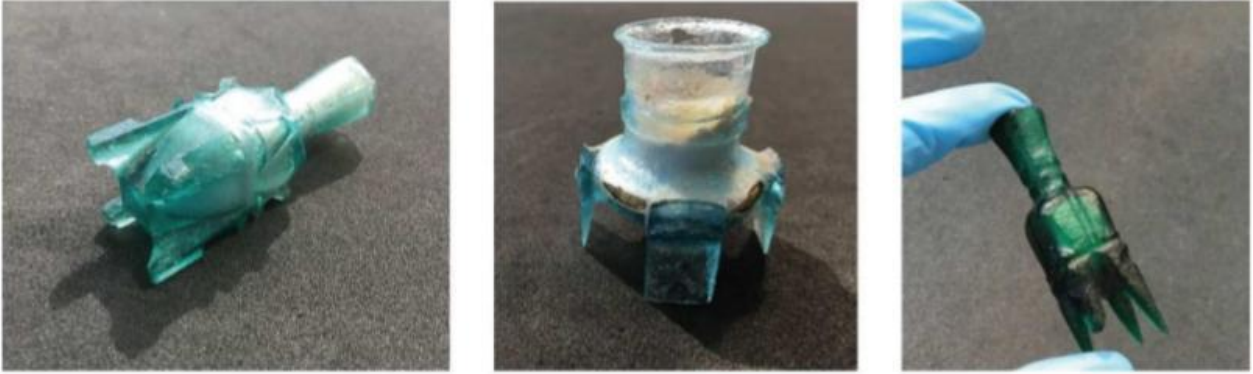
กลุ่มภาพที่: 2 ตัวอย่างประเภท ถ้วย (Bowls and Cups)

ภาพที่ 4: Dark turquoise- or emerald-green glass (ภาพซ้าย) Ice-blue glass (ภาพขวา)

ที่มา: Carolyn Swan Needell, Cirebon: Islamic Glass From a 10th – Century Shipwreck In the Java Sea, 75-76

กลุ่มภาพที่: 3 ตัวอย่าง ประเภทลักษณะอื่น ๆ (Other Forms)

ภาพที่ 5: Molar lasks in natural aqua (ซ้าย), ice blue (กลาง), และ emerald glass(ขวา)

ที่มา: Carolyn Swan Needell, Cirebon: Islamic Glass From a 10th – Century Shipwreck In the Java Sea, 79

ภาพที่ 6: Mosaic tube

ที่มา: Carolyn Swan Needell, Cirebon: Islamic Glass From a 10th – Century Shipwreck In the Java Sea, 79

เอกสารอ้างอิง

- Alastair Lamb, (1966), “Old Middle Eastern Glass in the Malay Peninsula,” in Essays Offered to G. H. Luce by His Colleagues And Friends in Honour of His Seventy-Fifth Birthday, v. 2
- Carboni, Stefano, ed. (2007). Venice and the Islamic World, Exhibition catalogue. New Haven: Yale University Press.
- Carolyn Swan Needell. (2018). Cirebon: Islamic Glass From a 10th-Century Shipwreck In the Java Sea, The Corning Museum of Glass, Corning, NY 14830-2253
- Coedes, George. (1971). The Indianized States of Southeast Asia. Translated by Susan Brown Cowing. Honolulu University Press of Hawaii
- Horst Hübertus Liebner, (2014). “The Siren of Cirebon: A Tenth-Century Trading Vessel Lost in the Java Sea”, Ph.D. diss., University of Leeds
- Israeli, Y. (2003). Ancient glass in the Israel Museum: The Eliahu Dobkin Collection and Other Gifts. Jerusalem: Israel Museum.
- Kenneth R. Hall, (1985). Maritime Trade and State Development in Early Southeast Asia (Honolulu : University of Hawaii Press
- Michael S. Krzemnicki, Laurent E. Cartier and Irka Hajdas. (2017). Radiocarbon Age Dating of 1,000-Year-Old Pearls from the Cirebon Shipwreck (Java, Indonesia), The Journal of Gemmology, 35(8), pp. 728–736
- Michelle Walton, (2012), Imperfect Perfection: Early Islamic Glass, Doha: Qatar Museums Authority and Bloomsbury Qatar Foundation Publishing, p. 81
- Schick, R. (1998). Archaeological Sites for the History of Palestine: Palestine in the Early Islamic Period: A Rich Heritage, Near Eastern Archeology, University of Chicago Press
- Whitehouse, David B. (1968): ‘Excavations at Sīrāf; First Interim Report’, Iran

Whitehouse, David B.. (2010). Islamic Glass in The Corning Museum of Glass, Vol 1.
Manchester, VT: Hudson Hills Press

Whitehouse, David B.. (2010). Islamic Glass in The Corning Museum of Glass, Vol 2.
Manchester, VT: Hudson Hills Press

Wypyski. (2015). “Chemical Analysis of Early Islamic Glass from Nishapur,” Journal of
Glass Studies, v. 57

Ye Yiliang, (2010). “Introductory Essay: Outline of the Political Relations between Iran
and China.” in Aspects of the Maritime Silk Road: From the Persian Gulf to the
East China Sea, ed. Ralph Kauz, Wiesbaden: Harrassowitz